

Катерина КОРНІЛОВА,
orcid.org/0000-0002-1734-9407
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпро, Україна) *katrin.k007@gmail.com*

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ

У дослідженні розглядаються проблеми та виклики під час вивчення курсу української літератури в профільній школі. Увага акцентується на прогресивних інтерактивних методах навчання на уроках української літератури в старших класах. Обґрунтовано актуальність обраної теми в контексті проблеми; схарактеризовано методи, які даватимуть змогу учням не лише здобувати нові знання й новий досвід їх опанування, а й легше адаптуватися до нових умов життя й навчання. Враховуючи історичні реалії, зокрема повномасштабне вторгнення РФ на територію України та довготривалий воєнний стан, вважаємо, що саме історичні зміни трансформують національну освіту та повинні пришвидшити процес інтеграції в систему європейського навчання. Зокрема стверджуємо, що викладання української літератури має переплітатися з мистецькими, культурними, історичними та загальноосвітніми напрямками світових зразків.

На прикладі роману «Тигролови» Івана Багряного нами розглянуто ключові методи роботи. Рекомендовані в статті методи навчання української літератури та способи їх адаптації, а саме: роботи в парах, у групах, імітаційних ігор, мікрофону, ротатійної трійки, шкали думок, дискусії та інших форм – допоможуть налагодити максимально ефективний процес і сприятимуть застосуванню нових знань у критичних умовах, а також підтримати учнів у важкій воєнний час.

Робимо висновки, що вивчення курсу української літератури інтегрованим шляхом, сприятиме європеїзації профільної освіти та вирішить проблему дуалізму у сприйнятті національної та світової літературної спадщини. Водночас інноваційні методи навчання активізують творчий потенціал учнів і підвищать якість засвоєння ними загальноосвітніх знань, забезпечать практичну й творчу підготовку.

Ключові слова: *інтерактивні методи, прогресивне навчання, технології освіти, українська література, аналіз теми, критичне мислення, творчі здібності, альтернативні форми навчання, переваги навчання, освітні виклики, воєнний час.*

Kateryna KORNILOVA,
orcid.org/0000-0002-1734-9407
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature
Oles Honchar Dnipro National University
(Dnipro, Ukraine) *katrin.k007@gmail.com*

LEARNING UKRAINIAN LITERATURE IN A PROFESSIONAL (SPECIALIZED) SCHOOL: ADVANTAGES AND CHALLENGES

The scientific article analyzes the progressive methods of teaching the Ukrainian literature course in a specialized school, taking into account historical realities, in particular, the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine and the long-term state of war. It is historical changes that transform national education and should speed up the process of integration into the European education system. In particular, we claim that the teaching of Ukrainian literature should be intertwined with artistic, cultural, historical and global trends of world models. We support the opinion of such researchers as H. Klochek, R. Movchan, H. Tokmany, V. Pakharenyk, R. Kharchuk, V. Mykytyuk dealing with the competence development of national pedagogy and the integration development of Ukrainian literature.

Using the example of Ivan Bagryany's novel "The Tigers" we have considered the key methods of working in pairs, in groups, simulation games, microphone, rotating three, scale of opinions, discussion and other forms that will help to implement the most effective process and contribute to the application of new knowledge in stressful conditions, to support students in difficult wartime.

In conclusion we can state that learning the course of Ukrainian literature in an integrated way will contribute to the Europeanization of specialized education and solve the problem of dualism in the perception of national and world literary heritage. At the same time, innovative teaching methods will activate the creative potential of students and increase the quality of their assimilation of common knowledge, provide practical and creative training.

Key words: *interactive methods, progressive learning, educational technologies, Ukrainian literature, topic analysis, critical thinking, creative abilities, alternative forms of education, advantages of education, educational challenges, wartime.*

Постановка проблеми. Міністр освіти Оксен Лісовий в одному зі своїх інтерв'ю наголосив, що література – це джерело знань і натхнення, можливість для аналізу, рефлексії та розвитку уяви. Крім того, українська література точно має що запропонувати читачеві – від колись загублених імен до творів сучасних авторів (Семенов, 2022: 7)

Від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, національна освіта зазнала вагомих трансформацій. Зокрема виникла низка проблем у сфері профільної освіти та особливостях викладання курсу української літератури, одна з яких – забезпечення стабільності та безперервності навчального процесу. Особливістю стану території стосовно перебігу військових дій, стала відігравати ключову роль як для тих, хто навчає, так і для тих, хто навчається, у зв'язку з цим, для суб'єктів освітнього процесу почали виділяти: 1) підконтрольну територію України; 2) тимчасово окуповану територію України; 3) зону активних бойових дій; 4) територію інших країн. По кожній із цих позицій забезпечення стабільності проведення безперебійного освітнього процесу в умовах війни має свої особливості. Так, на підконтрольній території України рекомендовано здійснювати освітній процес у формах: очній, змішаній чи дистанційній. Вибір форми навчання безпосередньо пов'язаний з можливостями забезпечення збереження життя учасників освітнього процесу. Тому в умовах воєнного стану домінантною формою навчання стає дистанційна.

Якісне вивчення курсу української літератури в старших класах під час війни передбачає використання прогресивних технологій аналізу творів та тем з метою активізації пізнавальної діяльності учнів та розширення сфери їх гуманітарних інтересів. Оскільки просто читання творів для багатьох нецікаве, тому розвиток пізнавальної діяльності є актуальним та важливим для літератури.

Таким чином, пізнавальна активність учня в умовах воєнного стану має поєднувати в собі мотиваційний, аналітичний та результативний компоненти. Прагнення до знань, високу пізнавальну активність й уміння самостійно працювати над собою потрібно розвивати й виховувати в процесі аналізу творів та вивчення розділів мовознавства. Успішне розв'язання цього завдання створює надійні передумови для глибокого та міцного оволодіння навчальним матеріалом, забезпечуючи умови для наступної систематичної роботи учнів над собою.

Мета статті полягає в узагальненні освітньої практики, критично осмисливши та доповнивши визначені в науковій та методичній літературі

оптимальні методи навчання української літератури, а також в окресленні особливостей використання методів, адаптованих до умов воєнного часу.

Відповідно до мети статті поставлено такі завдання: розкрити особливості відбору й застосування методів навчання української мови в освітній практиці; проаналізувати оптимальні методи навчання, які є доцільними для використання впродовж навчання української літератури, обґрунтувати ефективність адаптації їх до умов воєнного часу; проілюструвати зразки практичних завдань на прикладі окремих творів.

Виклад основного матеріалу. Прогресивні технології навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, одним із завдань якої є створення комфортних умов навчання, за яких кожен учасник процесу відчуває свою інтелектуальну спроможність (Токмань, 2017: 3). Якісне інтерактивне навчання – це насамперед діалогове навчання, під час якого здійснюється взаємодія педагога та учня. «Інтерактивний» означає здатність взаємодіяти в процесі бесіди, діалогу з чимось (комп'ютером) або кимось (людиною) (Пахаренко, 2017: 12). Дослідниця Р. Мовчан вказує на необхідність залучати учнів до технологій інтерактивної практики на заняттях теоретичного спрямування, «що дасть змогу учителю інтенсифікувати процес засвоєння учнями теоретичного матеріалу, забезпечити утворення вмінь високого рівня» (Мовчан, 2017: 5).

Зокрема прогресивні техніки навчання в умовах воєнного стану сприяють тому, що учні опановують усі рівні пізнання, розвивають критичне мислення, рефлексію, уміння розмірковувати, розв'язувати суспільно-історичні проблеми в державі тощо.

На думку В. Микитюка, вивчення національної літератури має в ідеалі відбуватись на широкому тлі й паралельно з пізнанням кращих зразків світового письменства. Так, в умовах дуже швидкого росту обсягу знань удасться уникати того негативного явища, яке має в педагогіці назву атомізації – розпорошення й дублювання в шкільній практиці процесу навчання і виховання (Микитюк, 2017: 3).

У контексті євроінтеграції варто зрозуміти, що розвиток знань відбувається через поєднання та узгодження навчального змісту і програм, схвалюючи створення так званих міждисциплінарних блоків, щоб розвантажити програми окремих предметів, вивільнити навчальний час для новочасних дисциплін. Однак у такому поєднанні, такій формальній (чи, точніше, – формалізованій) інтеграції є межа й певні рівні, які не варто переступати. Щоб учень зміг побачити й вирізнити особливості,

зв'язки й різницю між спорідненими явищами в українській і європейській літературі, між літературними та спорідненими їм культурними галузями, він має пізнати власне тексти і факти того чи того письменства, загальнокультурні явища.

Також варто синкретизувати мистецтво, літературу певної епохи, а також особливості архітектури, музики та живопису. Педагогічним викликом є те, що більшість учнів не розуміють специфіку культурного напрямку як цивілізаційного етапу в розвитку людства без елементарних знань про політичні, релігійні, освітні, економічні процеси того часу. Безумовно, що без таких знань розуміння літературного тексту буде неповним і поверхневим, і, що головне, відсутність загальнокультурних знань не дозволить розвинути аналітичні та інтерпретаційні компетенції.

Щоб зрозуміти науковий напрям, достатні знання та компетенції з окремих дисциплін, у нашому випадку з історії літератури і мистецтва, теорії літератури, власне історії та інтерпретаційно-аналітичні вміння та навички критичного мислення.

Погоджуємося в В.І. Микитюком, що зміни в освіті потрібні, зокрема в літературній. Українську та світову літературу в школі повинні навчати українські філологи з достатнім рівнем фактичних і методичних знань рідної і чужої белетристики, а співвідношення текстів і навчального часу буде принаймні дві третини до однієї на користь нашої національної (Микитюк, 2017: 5).

Ключовими пропозиціями Г. Клочка, Р. Мовчан, Г. Токманя, В. Пахаренка, Р. Харчука та інших знаних філологів-методистів є необхідність поступового й плавного удосконалення вивчення саме української літератури, збереження національного складника та першооснови саме рідної культури для формування патріотичного і свідомого громадянина. Підсумуємо найважливіші компоненти: повернення літературної складової у Держстандарт; питання існування окремого предмету «Українська література» у змісті шкільної освіти – це питання державної ваги і національної безпеки, особливо під час війни; успішні національні держави і їхній досвід реформування освітньої системи не передбачає ігнорування власне національного складника у гуманітарній сфері; безперечною є потреба удосконалення методології і методики вивчення літератури у середній і вищій школі, власне – інтегрування з медіасферою і культурою, однак не шляхом вихолощення національної складової; українська та світова література мають бути у Держстандарті узгоджені не тільки у хронологічному контексті, а передусім у стилізовому, загальнокультурному плані.

Варто також розглянути світовий досвід трансформації курсу національної літератури. Наприклад, європейська школа завжди була інакше структурована. Донедавна так: перший етап навчання: 1–3 класи загальної школи (тексти 7 національних авторів, 4 – зарубіжних). Другий етап: 4–6 класи (10 – національних, 5 – зарубіжних). Третій етап (гімназія): (10 творів світової белетристики, 15 текстів національної класики, а також зразки національної лірики 19 і 20 ст., вибрана новелістика 19 і 20 ст., сучасна проза і драма; зразки літератури дидактичної, регіональної, біографічної і мемуарної, сучасні публіцистичні, масмедійні, рекламні тексти; твори популярної сучасної літератури; інші складники культури (театральні вистави, фільми, поезія, телепрограми). Є ще окрема лектура для учнів загальноосвітніх та спеціалізованих ліцеїв, що певним чином корелюється із гімназійною програмою, але менш насичена (приблизно 50 авторів і текстів, які, на відміну від гімназійної програми, часто вивчають за фрагментами; 10 зразків світової класики), однак знову значну частку навчального часу відведено на пізнання документальної прози, есеїстики, сучасної літератури, текстів сучасної культури, кінематографічних адаптацій, драми, живопису, телевізійних програм і журналістики); а також програма для поглибленого вивчення літератури (Клочек, 2017: 8).

Водночас в умовах воєнного стану необхідно розвивати методику викладання української літератури, яка б відповідала історичним змінам та реаліям. Як стверджують дидакти, якісна педагогічна технологія – це інтегративна модель навчально-виховного процесу з чітко визначеними цілями, спроектованими на досягнення мети, діагностикою поточних і кінцевих результатів. Педагогічні технології – це попереднє проектування процесу навчання. На відміну від методичних розробок, орієнтованих на вчителя, педагогічні технології орієнтовані на учнів, спрямовані на засвоєння знань унаслідок активної розумової діяльності.

Будь-яка технологія, застосована під час вивчення літератури, передбачає послідовність і взаємозв'язок етапів: визначення основної мети й створення чіткої системи роботи, передбачення навчального і виховного результату; діагностику рівнів умінь учнів сприймати художній твір як мистецтво слова; поділ навчального матеріалу на окремі навчальні модулі, блоки; визначення обсягу знань, умінь і навичок; обґрунтування та вибір методів, форм та засобів навчання; оцінювання навчальних здобутків учнів; реалізація запланованих завдань; аналіз результатів навчальної діяльності учнів.

Відтак, якщо педагогічна технологія є складною педагогічною системою, то вона мусить бути

поділена на типи. Дослідник Р. Харчук в основу своєї класифікації поклав організацію управління пізнавальною діяльністю на уроках літератури. Це такі види технологій: класичне лекційне навчання; навчання з допомогою аудіовізуальних технічних засобів; система «консультант»; навчання з допомогою навчальної книги (самостійна робота); система «малих груп» (диференційоване навчання); комп'ютерне навчання; система «репетитор» – індивідуальне навчання; програмоване навчання – за складеною раніше програмою (Харчук, 2017: 13). Уважаємо, що ці системи можуть поєднуватися в різних варіантах.

На основі прогресивних підходів, пропонуємо окремі інтерактивні методи, які вважаємо актуальними в умовах воєнного стану. Методи розглядаються на прикладі аналізу роману «Тигролови» Івана Багряного.

– *Імітаційні та рольові ігри* – це процедури з виконання певних простих, відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Результатом є глибше розуміння вчинків персонажа твору.

Наприклад, створюємо рольові пари: *Григорій Многогрішний – Медвин, Наталка – Григорій, родина Сірків – Григорій тощо*, через діалоги між персонажами усвідомлюємо причину тих чи інших вчинків. Відповідаємо на запитання: *Чому Григорій вбив Медвина? Чому Медвин «полював» на Многогрішного? Чи взаємне кохання Григорія та Наталки?* Рольові ігри також доцільні під час вивчення частин мови та їх порівняння в сучасному тексті.

Імітаційні ігри розвивають в учнів уяву, навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вмінь, стимулюють прояви самостійності, їхні творчі можливості.

– *«Мікрофон»* – цей метод дає можливість кожному учневі швидко й лаконічно, імітуючи «говоріння в мікрофон», висловлювати власну думку чи позицію.

Наприклад, у процесі розуміння проблематики та ідеї твору «Тигролови», а також біографії Івана Багряного на етапі вивчення нового матеріалу вчитель може поставити запитання: *Чи була, на вашу думку, літературна творчість Багряного небезпечною для радянської системи? Чому Багряний покинув УРСР? Чому роман «Тигролови» був заборонений? Що таке МУР? Чи потерпає українське суспільство від репресій сьогодні?*

«Мікрофон» є ефективним методом на заключному етапі уроку, коли учні рефлектують з приводу того, що і як вони робили на уроці. Наприклад, можна запропонувати учням запитання на зразок: *Що я встиг/встигла зробити на уроці? Чого досяг/досягла? Які проблеми твору залишилися невирішеними? Чи всі «сміливі мають щастя»? тощо.*

– *Метод «Навчаючи – вчуся»* надає учням можливість взяти участь у навчанні, тобто поясненні нового однокласникам. Наприклад, учням пропонуються кольорові картки із вказаними на них цитатами із роману «Тигролови» і дається час запам'ятовування тез упродовж 2–3 хвилин, а після цього вони мають ознайомити з цією інформацією однокласників.

– *Робота в малих групах* допомагає учням набути навичок спілкування й співпраці. Це один із найбільш ефективних методів, адже за організації групової роботи відбувається обмін думками про роман «Тигролови», розгляд можливих варіантів продовження сюжету.

– *«Коло ідей»* – ефективність цього методу полягає у вирішенні суперечливих питань зі створенням можливості учням висловити власну позицію. Наприклад, учитель на етапі підбиття підсумків до вивчення роману «Тигролови» можна запропонувати учням таку думку: *«Варто боротися за свою долю, чи змиритися з труднощами?»*. Учні висловлюють свої думки по черзі, доки не будуть вичерпані ідеї; усі запропоновані варіанти відповідей записуються на дошці.

– *«Мозковий штурм»* – це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учнів проявляти уяву та творчість, що досягається на основі вільного вираження думок усіх учасників і допомагає знаходити кілька рішень з конкретної теми. Наприклад, учитель пропонує учням запитання: *Чому мужність Григорія Многогрішного більше цінується ніж розум? Чи ви іншої думки?* Учасники мозкового штурму, відшукуючи відповідь на поставлену проблему, висувують ідеї щодо її розв'язання. На дошці записуються всі варіанти ідей доти, доки всі присутні не вважатимуть кількість достатньою. Після цього ідеї аналізуються, групуються й узагальнюються.

– *«Займи позицію»* – цей метод застосовується здебільшого в кінці уроку. Метод є ефективним з точки зору розмаїття поглядів на проблему, що вивчається/обговорюється, та надання можливості учням усвідомити наявність протилежних позицій щодо її вирішення. Учні можуть написати короткий есей, у якому висловлюють свої думки щодо проблеми твору.

Загалом моделі уроків вивчення художніх творів у профільній школі можуть мати триетапну структуру: вступна частина, власне робота з текстом і підсумкова, рефлексійна частина. У вступній частині варто застосовувати інтерактивні мотиваційні завдання на основі медіатекстів, в основі яких – «занурення» у контекстуальні зв'язки художнього тексту. В основній частині уроку рекомендовано використовувати прийоми розвитку критичного й аналітичного мислення на основі текстуальної роботи: дидактичну ейдетуку, складання й розгадування квестів, вікторин, виконання творчих завдань на фреймах.

Проте в старшій школі, щоб підлітки адекватно зрозуміли ціннісний потенціал художнього твору, він має викликати в них зацікавлення, прагнення прочитати. Це можливе за умови застосування сучасних технологій навчання, зокрема орієнтованих на залучення всіх учнів до процесу сприйняття, обговорення й інтерпретації художніх творів, використання компетентнісного й діяльнісного підходів, який запропонований у нашій практичній частині.

Висновки. Безумовно, застосування вказаних прогресивних методів навчання в період воєнного

стану сприяє формуванню в учнів пізнавального інтересу до вивчення курсу української літератури в профільній школі, дозволяє вчителю враховувати особливості розвитку творчих здібностей школярів, адже інноваційні методи навчання активізують творчий потенціал учнів і підвищують якість засвоєння ними загальноосвітніх знань, забезпечують практичну й творчу підготовку. Водночас створюється та реалізується модель творчої особистості, яка не лише володіє навичками спілкування, а й розуміє культурно-історичні й літературознавчі зв'язки та сприяє якісній підготовці до ДПА та НМТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови. Методичний порадник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року : методичні рекомендації. За заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засекої. Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 296 с.
2. Клочек Г. Д. Літературна освіта в новій українській школі: стратегія і тактика реформування. *Дивослово*. Київ: 2017. № 1. С. 7–11.
3. Мовчан Р.Н. Літературна освіта в українській загальноосвітній школі: сучасний стан, виклики реальності, реформування. *Дивослово*. Київ: 2017. №1. С. 2–6.
4. Микитюк В.І. «Конечність реформи учіння української літератури...». *Дивослово*. Київ: 2017. № 4. С. 2–11.
5. Пахаренко В.О. «Щоб слово пламенем взялось...» Кілька міркувань про оновлення літературної освіти. *Дивослово*. Київ: 2017. № 4. С. 12–14.
6. Семенов О.М., Вовк М.П., Дятленко Т.І, Громова Н.В. Фахова практика майбутнього вчителя-філолога: традиції та інновації : навчальний посібник. Київ : Талком, 2021. 240 с.
7. Семенов О.М., Вовк М.П. Педагогічне партнерство в умовах воєнних реалій. Досвід взаємодії Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України і Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. №3(2). С. 1–14. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4214>.
8. Токмань Г.Д. Українська літературна освіта: з погляду вічності й у контексті сьогодення. *Дивослово*. Київ: 2017. № 3. С. 2–6.
9. Харчук Р.К. Лезо Оккама як принцип вивчення літератури в українській школі. *Дивослово*. Київ: 2017. № 1. С. 12–14.

REFERENCES

1. Zahalna serednia osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta vidbudovy (2022). Methodychnyi poradnyk naukovtsiv Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy do pochatku novoho navchalnoho roku : metodychni rekomendatsii. Za zah. red. Oleha Topuzova, Tetiany Zasiokinoi. [General secondary education of Ukraine in the conditions of martial law and reconstruction. Methodical adviser to scientists of the Institute of Peagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine until the beginning of the new academic year: Guidelines] In-t pedahohiky NAPN Ukrainy. Kyiv : Vydavnychiy dim «Osvita». – Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. 296 [in Ukrainian].
2. Klochek H. D. (2017) Literaturna osvita v novii ukrainskii shkoli: stratehiia i taktyka reformuvannia. [Literary education in the new Ukrainian school: strategy and tactics of reform] Dyvoslovo. – Dyvoslovo, 1. 7–11. [in Ukrainian].
3. Movchan R.N. (2017) Literaturna osvita v ukrainskii zahalnoosvitnii shkoli: suchasnyi stan, vyklyky realnosti, reformuvannia. [Literary education in the Ukrainian state-of-the-art educational school: current state, challenges of reality, reformation] Dyvoslovo. – Dyvoslovo, 1. 2–6. [in Ukrainian].
4. Mykytyuk V.I. (2017) «Konechnist reformy uchinnia ukrainskoi literatury...». [The finalist of the reform of the teaching of Ukrainian literature...] Dyvoslovo. – Dyvoslovo, 4. 2–11. [in Ukrainian].
5. Pakhareno V.O. (2017) «Shchob slovo plamenem vzialo...» Kilka mirkuvan pro onovlennia literaturnoi osvity. ["So that the word caught fire..."] A few thoughts on the renewal of literary education] Dyvoslovo. – Dyvoslovo, 4. 12–14. [in Ukrainian].
6. Semenoh O.M., Vovk M.P., Dyatlenko T.I, Hromova N.V. (2021) Fakhova praktyka maibutnoho vchytelia-filoloha: tradytsii ta innovatsii : navchalnyi posibnyk. [Professional practice of the future philology teacher: traditions and innovations: study guide]. 240. [in Ukrainian].
7. Semenoh O.M., Vovk M.P. (2022) Pedahohichne partnerstvo v umovakh voiennykh realii. Dosvid vzaiemodii Instytutu pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziazyuna NAPN Ukrainy i Sumskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni A.S. Makarenka. [Pedagogical Partnership in the Context of Military Realities. The experience of interaction between the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine and Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko] Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. – Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 3(2). 1–14. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4214>. [in Ukrainian].
8. Tokman H.D. (2017) Ukrainska literaturna osvita: z pohliadu vichnosti y u konteksti sohodennia. [Ukrainian Literary Education: From the Perspective of Eternity and in the Context of the Present] Dyvoslovo. – Dyvoslovo, 3. 2–6. [in Ukrainian].
9. Kharchuk R.K. (2017) Lezo Okkama yak pryntsyp vyvchennia literatury v ukrainskii shkoli. [Occam's Razor as a Principle of Studying Literature in the Ukrainian School] Dyvoslovo. – Dyvoslovo, 1. 12–14. [in Ukrainian].